

ACC. N:R M. 14897: 1-19.

Landskap: Skåne Upptecknare: Karl Olsson, Lund
Härad: Bara Berättare: " " "
Socken: Nevisköp Berättarens yrke: lantbrukare
Uppteckningsår: 1960 Född år 1881 i Nevisköp

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Hästseldon. s. 1-19.

N. M. 169

4/3-60.

Skriv endast på denna sida.

HÄSTSELDON

Frågelistan avser den nutida hästselen, delvis dock under jämförelse med äldre former!

Bogträn

1. Hur kallas bogträn på Eder ort: bogträn, lokor, lokträn, sela-
klavar, bogskidor, okträn osv.
2. Liknade de bogträn som senast var eller fortfarande är i bruk på Eder ort närmast fig. 1 eller fig. 2. - Är anordningen för bröstremmen nedtill som fig. 1, dvs järnbeslag, som på ena träet bildar en ögla och på det andra ett hak, över vilket den färdigspända remmen krängdes vid selningen? Eller utgöres bröstbindslet av en kedjelänk med krok som fig. 2. - Hur är dragremmarna fästade, är det hål genom bogträna från kant till kant genom vilka dragremmarna trädas med ena hälften genom hålet och andra hälften utanpå bogträet (fig. 1) eller förekommer små järnhyskor som fig 2.
3. Hur kallas dragremmen, dragläder, dragåder, drätta, drotta, rom osv.
4. Är bogträna flata på baksidan eller halvrunda och förtjockade på mitten?
5. Är dessa sentida bogträn utrustade med fasta stoppningar eller använder man lösa putor? Hur kallas fasta stoppningar? Loker. Hur kallas lösputor: bossa, lösbossa, ringputa, krans, bogträpäls, halsduk, selaputa, lösbont, buogkuppin, loka osv.
6. Anses den lösa putan vara senare än fasta stoppningen. Vet man när den lösa putan kom i bruk och från vilket håll.
7. Hur är lösputan konstruerad, göres den i ett stycke som är ihopböjt till en ring eller tillverkas den i två delar som är sammanfogade med varandra vid de öppna ändarna. Eller har lösputan formen av en sammanhängande ringformig dyna med tjock kant eller valk framtill. - Även uppgifter om materialet om det är av

skinn, tyg; stoppning av halm, hår osv, är av stort värde.

8. Har lösputa av filt förekommit? Är den gammal? Namn?
9. Anbringas lösputan lös på hästen eller är den fastsatt vid bogträna? Med remmar och spännen kring träna? Eller genom korta remstumpar som spikas fast vid bogträna?
10. Har olika typer av bogträn uppkallats efter sin förmodade härkomst- eller invandringsort, t.ex. värmlandslokor, jämtlandssele, skånska-, halländska bogträn osv.?
11. Vad är värmlandssele? Har den använts, när kom den i bruk och i vad skilde den sig från andra selar?

Däckel

12. Hur heter den detalj i hästselen som sitter på hästens manke och uppbär skaklar, kärrarmar eller draglinor: däckel, däck, kåpa, selakappa, selkrok, selbåge, selhuvud, ranke, selaranka, orv, selorv, selbuk, ryggträ, sadel, silakacke, hövre osv.? Ifall flera namn förekomma ange vilka som äro äldre och vilka yngre. Eller avsåg man med olika namn olika konstruktioner?
13. Vilken är den däckel som nu är eller senast var i bruk på Eder ort, består den av två stoppade putor, sammanhållna av en kort järnbåge, varå putorna kan leda? Eller utgöres däckeln av en bred, skinnklädd järnskena eller läderrem med en dyna på vardera sidan mot hästryggen? Hur gamla är dessa däckelformer på Eder trakt? Användas de till både åk- och arbetsselar? Avser namnet däckel möjligen just dessa former?
14. Beskriv de däcklar eller selkrokar som tidigare ha varit i bruk på Eder ort. Var de av järn? Med fasta eller ledande klackar (kläppar, klampar, selapungar)? Varklackarna stoppade eller har man använt lösa ryggputor? Kommer man ihåg däcklar av trä, ben eller horn? Hur var dessa konstruerade?
15. Hur kallas de remmar (tidigare ibland kedjelänkar) som löpa från vardera ändan av däckeln ned i selringarna och uppbära skaklar eller draglinor: upphållsremmar, upphänge, uppåra, uppbinne, uppstalära osv.?
16. Använder man förbindelseremmar mellan betslet och däckeln för att hålla hästens huvud lagom högt? Både i åk och arbetsselar? Är bruket gammalt? Hur kallas dessa remmar: stuptygel, oppstans-

tygel, snöppeltöm?

17. Använder man förbindelseremmar mellan bogträna och däckeln? Hur kallas dessa? Stretremmar? Hur gammalt är detta bruk?
18. Har springgjord förekommit (remmen under hästens buk från ena kanten av däckeln till den andra för att hindra däckeln glappa på hästryggen)? Hur kallas den: springgjord, ränngjord, tvånggjord, bröstgjord, stänggjord, selgjord? Är springjorden i bruk sedan gammalt? Användes den även på arbetssele?
19. Har svansrem eller ryggstycke (rumpa, rumpeläder, lännastreck), remmen från däckeln längs hästens rygg, alltid förekommit? Hur kallas det parti som ligger under hästens ^{svans:} svanskappa, rumpetång, rumpkavel? Har det hänt, att det sistnämnda partiet av svansremmen utgjordes av en kort tråkavel?
20. Förekommer baksele eller hindertyg (bakgjord, byxor, broker, lännastreck, strek, stryksele, ravsele, selje osv.)? Vid arbets- eller åksele eller båda delarna? Är den gammal på Eder ort? Ange dess namn, beskriv den i korthet och ange hur och var den är fastsatt vid den övriga selen.

Selring med tillbehör

21. Hur heter den järnring vid vardera sidan om hästen vid vilken uppehållsremmar från däckeln och dragremmar från bogträna var fastgjorda: selring, ale, ålring, årdring, drottring osv.?
22. Har under denna ring använts någon skyddande puts? Eller trätrissa? Namn?
23. Hur kallas den förbindelselänk varmed skakeln fästades vid selringen: årda, åle, ala, ahlmärla, selåra, selöra, seltunga, seltamp, selsinka, selhasp, selakorra, dragtamp, knappåder osv.? Var denna förbindelselänk, som således var avsedd för att trädas i hålet på skakeländan och fästas med selpinne på utsidan, alltid av järn? Eller var den i äldre tider av läder? Beskriv anordningen och gör enkla skisser.
24. Hur heter den pinne som man fastläste skakeln med: selpinne, selasticka, selknäppe, selaknapp, selakack, snavesticka, knavricka osv. Var den av trä? Sedan av järn? Var den i äldre tider av ben?

25. Var selringen i bruk så länge som draghästen överhuvud användes? Är den fortfarande i bruk? Eller ersattes den enkla, runda ringen sedan med ett stort spänne? Hur kallas det? Användes sådana spännen måhända endast till åkhästar eller parhästar? Hur fastsätts skaklarna och draglinorna vid dessa spännen?
26. Kommer man ihåg att man i stället för selring eller spänne i äldre tider använt ett vinkelböjt stycke av trä eller ben (horn), s.k. selknä, bogskott osv.?
27. Har det förekommit att man varken använt selring, selknä eller spänne utan spänt fast dragremmar från bogträna direkt vid skakeländarna? Om så varit fallet beskriv noga tillvägagångssättet.

Huvudlag och tömmar

28. Hur kallas huvudlaget: huvudlag, huvudstol, betsel osv.?
29. Hur kallas den delen på huvudlaget, som lägges i hästens mun: betsel, träns, mil, munbit osv.? Har man kännedom om tränsar med två vinkelböjda sidstycken av ben, horn (även gethorn) eller trä, förenade genom en rak stång, munkavel, av trä eller ben?
30. Har man använt kapson, dvs. ett böjt järn över hästens nosben i stället för betsel?
31. Av vilka delar består en enkel tøm och hur kallas den: tøm, tåt, fitsar, eisar?
32. När kom korstömmar för parhästar i bruk?
33. Vilka partömmar hade man innan korstömmarna kommo i bruk? Använde man vanlig enkeltøm som fästades vid betslet på vardera yttersidan av spannet, medan hästarna sammanbundos med varandra vid innersidan av betslen med kort rem eller tåt? Hur kallades detta mellanbindsle: mellantøm, meltøm, milåstot osv.? - Har i stället för rem eller rep använts mellanlänk i form av tråkavel med hål eller knäpphake vid vardera ändan? Beskriv anordningen.
34. Var det någon skillnad i användningen av korstömmar och senast beskrivna enkla partömmar? Korstömmar endast vid finare åkning, enkla partömmar vid lastkörning och körning i jorden?
35. Har det hänt att man kört draghästen utan tøm och att den i stället letts i grimskäftet?

36. Har det hänt att körkarlen ridit på draghästen och på så sätt lett den? Vid vilka tillfällen har sådant förekommit?

Olika seldonstyper

37. Har bröstsele eller bringsele förekommit, en anordning vilken är lagd omkring hästens bringa och vari han drar i stället för bogträn?
38. Användes bröstselen allmänt eller endast vid vissa tillfällen, t. ex. när hästen blivit selbruten eller endast vid särskilda körs-
lor osv.?
39. Är bröstselen gammal? Kan man konstatera att dess användning ökats under den senare tiden eller tvärtom?
40. Beskriv en typisk bröstsele och namngiv dess olika delar.
41. Äro parselar eller stångselar i bruk? När började de användas? Vilka förändringar av den gamla seldonstypen åstadkommo stångselarna? Fästen för stångkoppel vid bogträna? - Användes stångselar företrädesvis vid finåkning eller även vid arbetskörning?
42. Känner man till kollerselar? När kom dessa i bruk, i vad skiljer de sig från andra selar? Användes de endast vid finåkning?
43. Har man i hästselen använt bjällerkransar och klockor av olika slag? Endast i helgdagsselar? Beskriv dem, ange namn och plats för dem. Brukades sådant endast på vintern?

Sogträn

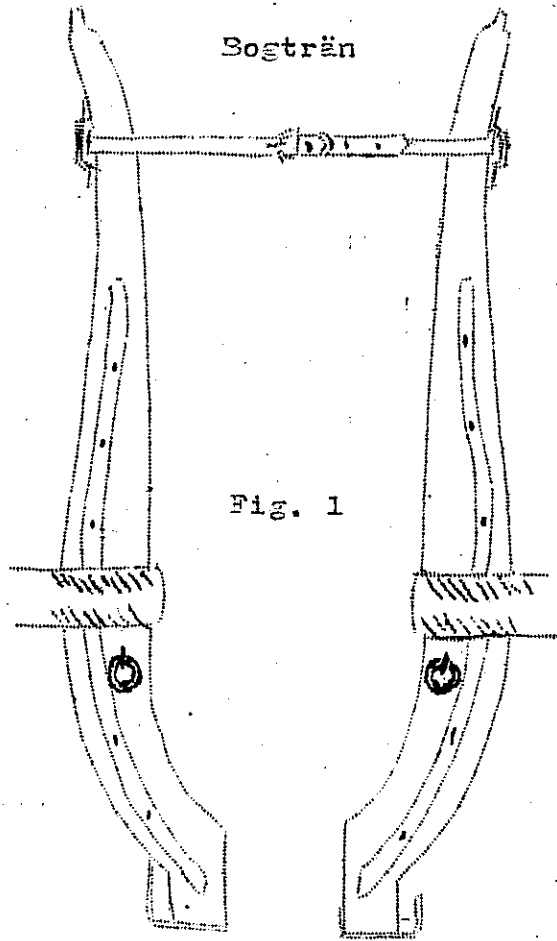

Fig. 1

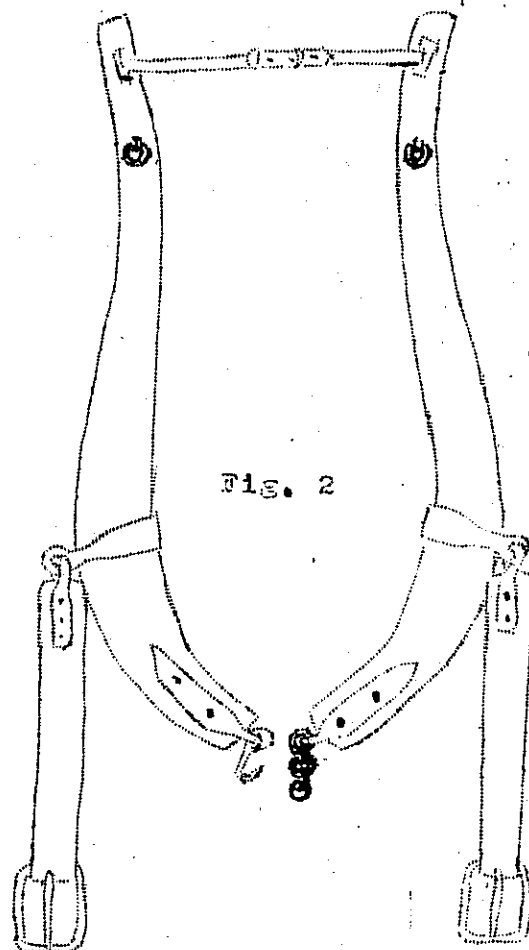

Fig. 2

12.12.1959.

HE

Nordiska Museets frågelista nr 169Hästseldon

Enär jag lämnade mitt jordbruk redan år 1941, kommer uppgifterna huvudsakligen att gälla för tiden dessförinnan.

Bogträn.

1. Bogträna kallades alltid bogträ.
2. Bogtränas nedre ända var så gott som alltid sammanhållna med en läderrem. Den gick genom tvänne öglor, en på vardera bogträ. Remmen knäpptes till eller upp varje gång hästen på- eller avselades. Tampen (remändan) gick vid övre ändan strax vid söljan, sedan den först trätts genom den ena öglan, in i en liten läderhylsa. Den kunde därför ej tappas. Detta var det bästa sammankällningssättet.

Men ibland kunde det hända, att man fick ett bröstbindsel i form av en ställbar länk. Den hade flera lika och rätt stora ringar och satt fast i det ena bogträet. Den trädde vid tillknäppningen på en hake, som var fastsatt i det andra bogträet och vänd rakt nedåt. Detta sammankällningssätt hade den olägenheten, att hästen ofta hängde

upp sig i haken med huvudstolen eller tyglarna. Detta hände särskilt under sommaren, då han skulle jaga bort särskilt de hårdstickande bromsarna, men ock eljest, då han blev svettig och ville gnida sig. Detta bröstbindsel undvek man därför helst.

Båda sätten tillät en lagom fast tillknäppning.

Dragremmen var fästad vid bogträet enligt frågelistans fig. 2. Ett anbringande enligt fig. 1 har jag inte sett här.

3. Dragremmen kallades alltid dragläder.
4. Bogträna var, om det var sådana, som sammanhöllos med läderrem, avrundade på insidan och insvängda mot varandra vid nedre ändan och behagligt tillpassade hästens hals. Därigenom blev deras format mindre till såväl längd som tjocklek. De gick därför ej så långt ned eller så nära ihop, som fig. 2 visar. De voro helt enkelt näpnare och behagligare för hästen.

Var det däremot sådana, som sammanhöllos med länk, var deras genomskärningsarea fyrkantig eller rättare romboidartad. De voro klumpigare.

Alla bogträna voro alltid tjockare på mitten, där dragjärnet satt.

5. På arbetsseklar hade man alltid lösa putor - de kunde ju behöva lagas - men på finselar fasta sådana. De lösa putorna kallade man alltid putor men de fasta stoppning.

6. De lösa putorna användes under hela min tid, men jag tycker mig vilja minnas, att de gamla avlagda seldonen, troligen lätta arbets-seldon, i min barndom hade fasta putor.

Då vi 1905 köpte ett par finselar, hade de fasta putor.

7. Lösputorna voro sammanfästade över hästens manke men aldrig ned-till. De voro, där bogträna vilade, av tunnt läder eller groft skinn men närmast hästen av starkt groft tyg. Detta sistnämnda varade lik-väl ofta selen ut och var säkerligen nyttigare för hästen än läder. Stoppningen utgjordes i regel av hästtagel.

8. Lösputor av filt har jag inte sett på arbetsseklar i bruk. De skulle väl knappast vara praktiskt lämpliga på skånska slätten med sina hårda bet- och stenkörslor.

9. Lösputorna voro löst fastsatta på bogträna med små, nätta läderremmar med spännen. Ibland spikades dock remmarna fast på bogträna, men det höll sällan, ty antingen lossade spiken eller gick remmarna sönder.

10 De olika typernas av bogträ härkomst är mig obekant.

11 Vad benämningen värmlandsssele avser, är mig även obekant.

Däckel.

12 Den detalj i hästselen, som sitter bakom hästens manke och uppbär linorna och vari öglorna för tyglarnas genomgång är fästad, kallades alltid däck eller däcket.

13 Våra däcklar liksom ock de avlagda selarnas utgjordes alltid av ett enda stycke utan ledande. De vilade på sidorna om ryggkammen, alltså icke på själva kammen, enär de då skulle ta håll på hästens rygg. Deras inre byggnad känner jag icke till, emedan jag aldrig undersökte den. Däcklen hade ungefär samma form och utförande på såväl arbets- som finselar. De däcklar, som utgjordes av 2 smärre putor,

ledande mot en järnbygel över hästens rygg, som jag sett någonstans, betraktades i allmänhet som opraktiska, särskilt vid på- och avselning, där de inte hängde ordentligt ihop. De hördes aldrig heller kallas egentliga däcklar.

14 Ännu tidigare brukade däcklar eller selkrokar är mig okända.

15 Förbindelsen mellan den hårda däckeln och den stora järnringen med en järnpik i till att spänna fast linorna med, var icke en hel läderrem, utan delad så, att den nedre delen var av endast några centimeters längd och försedd med en sölja eller ett spänne och den övriga och mycket längre delen av en tamp eller läderrem, som genom spännet kunde ställas in till lagom längd. Detta var nödvändigt, för att icke däckeln, om remmen var för kort, skulle trycka och skälla hästens rygg eller, om den var för lång, skulle glappa och ge alltför löst tygelfäste.

Dragremmen och linan måste bilda en nästan rak linje med endast en ytterst liten vinkelspets uppåt, detta sistnämnda för att däckeln skulle ^{vila} städigt på hästens rygg.

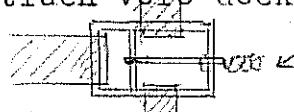
- 16 Förbindelseremmar mellan betset och däckeln, s.k. upphängnings-tyglar, förekom aldrig i arbetsselar utom möjligen för dressyr av särskilt besvärliga hästar men väl i finselar, där det ju såg fint och förnämt ut.
- 17 Mellan bogträna över manken till däckeln hade vi alltid en rem, som fortsatte hoprullad ett stycke förbi. Remmen höll selen ihop, när man på- och avselade hästen. Något namn på den kan jag icke minnas. Men sade man t.ex. ryggrem eller något liknande, torde alla förstå, vad man därmed menade.
- 18 Springgjord eller selgjord under hästens buk hade vi alltid på alla selar. Den var nödvändig, ty utan den skulle däckeln åka ned på hästens sidor, när man t.ex. gick vid sådan om stora, tunga lass och därifrån tyglade hästarna. Likaså, när hästarna vid plöjning gick in på tvärryggen, vändtegen, och följde den, eller, när de åter vände in i nästa fåra. Särskilt i dessa fall gick ju körkarlen långt sidledes mot hästarna.

19 Svansrem - jag har verkligen glömt, vad den hette, men den hade ett konstant namn, troligen var det rumpelär - hade vi i regel inte på arbetsselar utom då hästen skulle beta ute med selen på. Då behövdes den för att förhindra, att selen skulle glida ned på hästens huvud och föranleda hästens störtande och besvärliga intrasslande i selen. Den var vid sin framända försedd med ett spänne, vari den i punkt 17 omnämnda ryggremmen knäpptes fast, och var i bakre ändan klyvd och uppdelad till två lika stora tampar, som knäpptes fast i två på själva svansunderlägget monterade spänne eller söljor. Vad själva svansunderlägget bestod av undersökte jag aldrig.

På finselarna hade vi alltid rumpelär. Det var nödvändigt, enär vi där alltid hade upphängningstyglar.

20. Bakgjord, som skulle komma till användning, då hästen skulle hålla hårt igen på ett stort lass nedåt en backe för att spara selgjorden och hästens armhålor, hade vi aldrig. Det hade man ej heller haft mycket bruk för på slättens jordbruk. Något särskilt namn på den känner jag icke till.

Selring med tillbehör.

21 Något namn på selring hörde jag aldrig av. Den kunde ju icke tagas loss från selen, enär den ju var fastsydd på tre håll. Den var emellertid i all min tid fyrkantig. Dock i gamla avlagda selar fanns också sådana, som var runda, men de voro opraktiska. En flat vikning av läderremmarna kunde ju icke passa in på en rund ring och därför ej heller hålla länge. På senare tiden ^{delvis} voro dock selringarna ännu mera praktiska och hade denna form: Därmed kunde draglädrets hela bredd vikas vid dess fastsättning i selringen utan att få hål utskuret för tornen och därmed bli betydligt slitstarkare.

22 Något skydd under selringen mot hästen hade vi aldrig. Det behövdes inte heller, enär den var försedd med en pik eller torn, vilken järn- eller läderlinan trädde på inifrån. Detta gjorde, att den självfallet kom att bukta något utåt, alltså från den insvängda delen av hästkroppen. Något sådant särskilt skydd har jag aldrig hört talas om.

Dock ibland hände det, att draglädret eller bringlädret fortsatte

ned även mittför selringen. I så fall var det ett skydd, om man använde järnlina. Använde man däremot läderlina, skulle den trädas genom ett i läderbihanget däremot svarande utskuret hål. I så fall blev det visserligen inget skydd, men det behövdes ^{knappast} ~~inte~~ heller mot läderlinan.

- 23 Den förbindelsedel, varmed skakeln fästes vid selringen, var, då hästen drog med linor, skakelremmen. Dennas tamp stacks utifrån och nedåt genom selringen och genom en järnögla på skakelns underkant och vidare över skakelns utsida upp till remmens övre ända, som var försedd med en sölja, där remmen knäpptes samman.

När det gällde gumpakärror (guppkärror, skumpkärror) med endast två hjul och där hästen drog och balanserade lasset med skaklarna, utgjordes förbindelsen av skakeljärn. Detta var i övre ändan böjd till en krok, som underifrån insattes på selringens nedre kant och fastlåstes där med en skruv i skakeljärnet. I nedre ändan hade det utformats till en ögla, vari, sedan järnet stuckits genom en glya, ett genomhugget ^{skakel} horisontellt hål, i skakeln, sattes en stark

^{skakeljärn} →

träpinne. Den var lämpligt lång nedåt för att icke olyckligtvis hoppa upp och tappas. I så fall kunde hästen råka i sken eller ock trampa sönder skakeln. Träpinnen kunde också, om öglan var avlångt trekantig, formas därtill, tillskäras med ett hak på mitten av skarpkanten och efter insättningen vridas om. Den kunde då ej tappas.

Det fanns också enklare skakeljärn, som ej var försett med skruv utan endast var böjt i övre ändan. Det stacks då in i selringen uppifrån och vilade i så fall på selringens nedre del. Det stacks genom skakeln på samma sätt som det skruvförsedda.

Det skruvförsedda skakeljärnet kunde ej tappas men väl det enkla-
re. Detta kunde emellertid också böjas omkring i selringen och så fastsättas där. Detta var vanligt på de runda selringarna. Men då kunde det ej tas av, fastän det endast sällan användes.

24 Pinnen kallade man skakelpinne. Den kunde också bindas fast i skakeln.

25 Rund selring har icke använts i min tid utan endast fyrkantigt

spänne. Då jag ovan endast talat om selring, har jag menat det fyrkantiga spännet. Dess namn är dock obekant.

26 Några andra slag av selringar eller något annat i dess ställe känner jag inte till.

27 Selring har man alltid använt här.

Huvudlag och tömmar.

28 Huvudlaget kallades alltid huvudstol i de fall det var försett med pannrem, skygglappar och hakrem.

Betsel var ett enklare huvudlag, såsom om nämnda tre ting saknades. Om hästarna voro förspända vagn och t.ex. betade och hade befriats från huvudlaget och man skulle lägga det på dem igen och köra, sade man ofta, att man skulle betsla hästarna, oavsett vilket slag huvudlaget var.

29 Den del av huvudlaget, som lades i hästens mun, kallades alltid mila. Men egentligen gällde denna benämning endast, då hästen var avselad. Var den däremot påselad, var den rättare benämningen bett.

Man sade därför om en förspänd, ivrig häst, som bet på milan, att han "tuggade på bettet". Det var kännetecknen på en startfärdig häst.

Träns däremot var ett sådant enklare huvudlag, som ovan beskrevits såsom betsel, men den var ej försedd med långtyglar utan med korta handtyglar och användes endast vid ridning. Tränsen var alltså en ridträns.

30 Kapson hade aldrig vi. Men sådana användes vid dressyr av svår-tämnda hästar, såsom ååkolor, skenare m.fl.

31 En enkel tøm består vanligtvis av en kortare del, korstygeldelen, som räcker från hästens mun till något förbi däckeln och slutar med en tamp, och en längre del, den egentliga handtygeln, vilka båda tillsammans skulle ledigt räcka bort bakom plogen. Tillsammans kallades de tøm. Handtygelns framända var nämligen försedd med sölja.

32 Korstömmar för parhästar har alltid använts här i min tid, men knappast under hela min fars tid på 1860-1870-talen. Åtminstone hade han kört mycket utan korstyglar sedan sin ungdom i början av 1840-talet.

33 Innan korstömmarna kommo i bruk, hade man en långtöm, som fästes i milan, en vid var hästs yttersida och en kort töm, som förband milorna med varandra. Denna var oftast av rep med på senare tid en fjäderhake i vardera ändan, en s.k. meltöm. I vissa fall var den en längre käpp med ett band i var ända att fästa den med, såsom då hästarna skulle gå på längre avstånd från varandra än normalt, t. ex. då man bölkade till potatis. Att köra utan korstyglar var mycket obehagligt för hästarna, enär yttertygeln drog rakt bakåt och meltömmen rakt åt sidan. Körsättet skulle vara omöjligt med svårkörda hästar.

34 Utan korstömmar skulle man icke heller kunna köra våra dagars mera kraftiga, hurtiga och raska hästar ordentligt. Men för 100 år sedan med dåvarande mindre och säkerligen mycket beskedligare hästmaterial gick det nog tämligen bra. Vid finåkning måste man dock troligen ha korstömmar även i äldre tider.

35 I vissa fall måste man leda hästen i somliga arbeten i stället för att köra den med töm, såsom då man körde i betraderna första

gången och betorna voro nyss uppkomna, så att hästen ej lätt kunde se dem, eller man körde i trädgården bland träden o.s.v.

- 36 Att körkarlen har ridit på draghästen och därigenom lett den, torde knappast ha förekommit i denna bygd. Men jag tycker jag vill minnas, att minre pojkar stått körkarlen till tjänst på sådant sätt vid något tillfälle, då körkarlen helt behövts till redskapet, men jag vet ej hur.

En gång, då min morfar Knut Pehrsson i Nevishög i min mors ungdom på 1850-1860-talen skulle ha kört hem årets sista höstalass från marken och drängen skulle göra det extra högtidligt, skulle han rida ^{på} den ene parhästen, då de båda drogo hem lasset. Men det fick han ingen glädje av, ty hästarna, som icke voro vana vid sådana ceremonier, blövo oroliga, och, då han skulle tygla dem, hade han svårt för att få tyglarna i ordning. Dessa voro nämligen långa körtyglar. Det gick heller inte bättre, än att hästarna råkade i sken och slutligen flängde in i den kringbyggda gården, där de bl.a. rusade över en däckad brunn, vars däck dock höll, tills de hejdades av någon av

långorna och kunde fasttagas. Ingen större olycka inträffade emellertid, annat än en allmän förskräckelse, värst för hästarna, som kunde få skenskräck därav i flera år.

Något annat tillfälle, då körkarlen ridit på ena draghästen, har jag mig icke bekant.

Olika seldomstyper.

37 I min ungdom hade vi även en bringesele. Den hängde mest i reserv för den händelse, någon häst skulle bli skållad av bogsele. Detta hände emellertid inte. Men vi använde den likväl, kanske mest för att jag som skolpojke skulle lära mig att använda även den sortens sele. Den var ju för övrigt fullt brukbar.

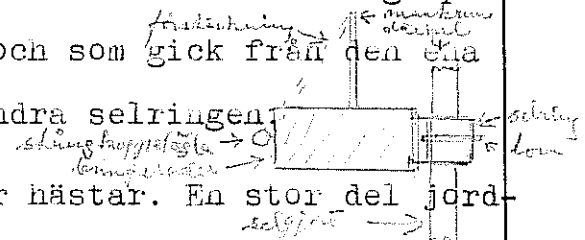
38 Vid vissa arbeten kunde emellertid bröstselen ha sitt berättigande. När man t.ex. om våren skulle så med en 6 alnar bred bredsåningsmaskin, som, för att hästen helt enkelt skulle kunna orka att gå någorlunda rakt fram, hade mycket långa skaklär, vilka gick en bit framför hästens bringa, där de voro sammanhakade med en länk, fick

hästen utstå en ganska stark påfrestning sidledes. Detta gjorde, att skaklarna, som ideligen stötte till hästens skulderblad skiftesvis, ofta tog hål på hästen, om de ej voro ytterst omsorgsfullt omstoppade. Här skulle bringeselen vara ett ypperligt skydd med sitt tjocka bringläder. Detta säningsätt är emellertid nu sedan 40 år tillbaka bortlagt och ersatt med radsäning.

39 Bringeselen använde man icke utan då hinder på något sätt förelåg för användandet av bogselar. Den lämpar sig nämligen icke här på slätten med våra tunga lass och styva körslor.

40 En bröstsele var mycket enkel. Den vi hade, hade endast 4 delar: 1) Det stora, breda lädret, som gick från den ena selringen, omkring hästens bringa och bort till den andra selringen. 2) Däckeln, som var ställbar och lika med bogselens däckel. 3) Mankremmen, som var ställbar och som gick från den ena sidan av bringelädet, över den punkt på hästens hals, där eljest bogträna brukar hänga och till den andra sidan av bringelädet. Den kunde vid vagnskörslor förstärkas

med en rem, som gick från stångkoppelöglan på bringlädret, över samma punkt på hästens hals, som mankreammen vilade på, och där dessa båda remmar troligen fick sammanfästas, och tillbaka till stångkoppelöglan. 4) Selgjorden, som var ställbar och som gick från den ena selringen under hästens buk och till den andra selringen

- 41 Parselar äro alltjämt i bruk, där man har hästar. En stor del jordbrukare här på slätten, som förr hade regelmässigt t.ex. 4 hästar, har nu inga. Dessa ha ersatts av traktorer och bilar.

Stängselar känner jag inte till.

Fästen för stångkoppel vid bogträna var alltid enligt frågelistans fig. 2.

- 42 Kollerselar har jag visserligen hört talas om men aldrig sett, åtminstone i bruk. De skulle ha skiljt sig från andra selar genom att bogträna inte kunde åtskiljas och öppnas, varför bogtränsringen i sin helhet måste vid på- och avselningen träs över hästens huvud. Eljest vet jag ingen skillnad. De torde nog ha använts endast vid finaåkning. En arbetssele däremot måste ju kunna ställas in ordentligt.

för att undvika selbrott på hästen.

- 43 Vid färder med kälke hade vi alltid bjällror men endast en på var häst. Detta antal ansågs tillräckligt. Bjällran knäpptes fast i toppen på däckeln. Det var nämligen nödvändigt med bjällror för fotgängarnas trafiksäkerhet. Våra bjällror voro tämligen väl stämda - far var nämligen noggrant musikinställd.

Det fanns även somliga vägfarande, vars selar voro belagda med hela bjällerkransar, täckande så gott ^{som} båda bogträna. Sådana kransar gjorde emellertid icke större nytta än två enkla bjällror. Men det såg ju pampigt och kanske något skrytsamt ut. De förde också måhända mest ett mindre musikaliskt ljud.

Annars hade man aldrig bjällror.

Dock på senare tid, 1920-1930-talen, började man köra med enhästs-gigg, försedd med gummi-hjul. Till sådan skjuts hörde dock särskild giggsele, som jag emellertid icke känner till. På denna hade man alltid en bjällra till varning för fotgängare. Den hängde under nästens

bringa och skallrade under hästens rörelser.

.oOo.

Jag tänker ännu emellanåt på mina trogna, intelligenta hästar, som i dessa seldon viligt uträttade sitt stora, strävsamma och ofta ansträngande arbete men som jag måste lämna, då jag lämnade jordbruket.

Jag skulle velat smeka dem än en gång och se deras hängivna tillit till mig, som de tydligen personligen kände, men tiden härför är ohjälpligt förbi.